MALI REČNIK NESTAJANJA

22 - 25. april 2019. godine
Kulturna stanica „Svilara“
Đorđa Rajkovića 6b, Novi Sad

KATALOG IZLOŽBE

MALI REČNIK NESTAJANJA

MALI REČNIK NESTAJANJA
Katalog izložbe

ISBN 978-86-6022-166-9

AUTOR KONCEPTA I KUSTOS:
Tatjana Dadić Dinulović

AUTORI:
Slađana Milićević
Sanja Maljković
Daniela Dimitrovska i Nenad Milošević
Monika Ponjavić
Željka Mićanović Miljković
Đurđina Samardžić

RECENZIJA:
dr Aleksandra Pešterac

PRODUKCIJA:
Bojana Nikolić i Aleksandra Lozanović

TEHNIČKA REALIZACIJA:
Vladimir Savić

GRAFIČKI DIZAJN KATALOGA I POSTAVKE:
Dragana Pilipović

NASLOVNA STRANA:
Fotografija: Kadar iz rada *Izlog pozorišta Šopalović*, Tatjana Dadić Dinulović, 2007.

IZDAVAČ:
Odsek za umetnost i dizajn
Departman za arhitekturu i urbanizam
Fakultet tehničkih nauka Univerziteta u Novom Sadu

ŠTAMPA:
Grafički centar „GRID“ Fakulteta tehničkih nauka u Novom Sadu

GODINA IZDANJA:
2019.

TIRAŽ:
150

Sadržaj

Tatjana Dadić Dinulović: Kako je nastao *Mali rečnik nestajanja* 04
Slađana Milićević: *Bez naziva* 08
Sanja Maljković: *Žena koja štrika more* 12
Daniela Dimitrovska i Nenad Milošević: *JNA 8b* 16
Monika Ponjavić: *Ja/Bosna* 20
Željka Mićanović Miljković: *Peti prozor - Sv(ij)et mog d(j)etinjstva* 24
Đurđina Samardžić: *Balkan gun* 28
Biografije autora 32

KAKO JE NASTAO
MALI REČNIK NESTAJANJA

Rad *Mali rečnik nestajanja* bio bi deo velikog međunarodnog projekta da nije bilo rada studentkinje treće godine osnovnih studija Scenske arhitekture, tehnike i dizajna, nastalog kao školski zadatak, na jednom od predmeta u šestom semestru nastave. Osnovna tema tog velikog projekta bili su *nestali* – ljudi čija je sudbina tokom ratova 1990-ih na teritoriji nekadašnje Jugoslavije ostala nepoznata i za koje se, ni danas, ne zna šta im se dogodilo. Trebalo je, dakle, da govorimo o ratu i njegovim posledicama.

O temi

U ratu, kaže Goran Cvetković, pišući o predstavi *Putujuće pozorište Šopalović* Tomija Janežiča, „pored velikih razaranja na vidljivim predmetima, još veća i teža su ona u ljudima i među ljudima, koja tek pojedinci i tek postepeno počinju da sagledavaju i shvataju. Ta razaranja svlače i poslednju masku sa čoveka, prevrću njegovu unutrašnjost i izbacuju na videlo neočekivane osobine, u protivnosti sa svim onim što se o tom čoveku znalo i mislilo i što je on sam o sebi verovao...“. Ratovi 1990-ih promenili su živote mnogih od nas, na različite načine. U poređenju sa ljudskim životom, ja sam izgubila malo - zemlju, jezik, (nadnacionalnu) pripadnost i prijatelje koji su se odselili u druge zemlje. Od meni bliskih ljudi, niko nije bio u ratu.

Kada me je glavni kustos velikog projekta pozvao da u njemu učestvujem radeći sa studentima scenskog dizajna sa Fakulteta tehničkih nauka u Novom Sadu, prihvatila sam bez mnogo razmišljanja. Bila je to prilika da se bavim važnom temom i, što mi je bilo još značajnije, da pozovem studente, ali i mlade kolege i saradnike sa kojima do tada nikada nisam radila, da zajednički kreiramo umetnički rad. Takođe, želela sam da u tom procesu učestvuju ljudi čiji su životi, neposredno ili posredno, obeleženi nečijim ili nekakvim nestankom. Istovremeno, bilo mi je jasno da sam se našla u neoubičajenoj poziciji, a to je da budem kustos umetničke forme kojom se, do tada, nisam bavila. Ni većini pozvanih autora ova forma nije bila bliska. Tako smo se, skoro svi, našli na nesigurnom terenu – u odnosu prema temi, otkrivanju ličnog javnosti i formi izražavanja. Proces rada bio je, zato, uzbudljiv, veoma delikatan, sa mnogo međusobne pažnje, razumevanja i poverenja.

O konceptu

Mali rečnik nestajanja posvetili smo različitim vrstama nestajanja - zemlje, okruženja, (nad)nacije, jezika, kuće, načina života, prijatelja, roditelja... za vreme i posle ratova 1990-ih, na prostoru bivše SFR Jugoslavije. Šest umetničkih iskaza nastalo je kao odgovor na tekst koji sam napisala u formi rečnika, u pokušaju da sebi i njima (autorima), bar delimično objasnim šta znače neki od pojmova povezanih sa osnovnom temom. Ovo je taj rečnik:

nestajanje
gubljenje, gubitak, slabljenje, umanjenje, snižavanje, smanjivanje; kraj; smrt
nestajati
prestati postojati, iščezavati, gubiti se, čileti, gubiti trag; umirati
nestati
iščeznuti, iščileti, izgubiti se; skloniti se, prikriti se, sakriti se, pritajiti se, zamesti ili zatrti tragove; pobeći; prestati postojati; više ne biti
zemlja
država; teritorija; domovina
država
zemlja, teritorija, zajednica, nacija; sila; gruda; domovina; imanje
narod
nacija, etnos; živalj, žitelji, stanovništvo; svet, ljudi, raja; rulja
jezik
govor, vokabular, rečnik, diskurs; vrsta društvenog ponašanja; manir; stil
identitet
istovrsnost, jednakost, istovetnost; ličnost, individualnost, individualitet, osobnost; karakter; pripadnost, opredeljenje
dom
kuća, boravište, sedište, domaćinstvo; ognjište, adresa, prag; prebivalište; sklonište; zavičaj
čovek
biće, individua, osoba; ličnost, duša, jedinka; pojedinac, smrtnik; stanovnik, građanin
živa sila
ljudstvo jedinice, teritorije ili države koje učestvuje u borbenom dejstvu; jedan od faktora oružane borbe
vojska
armija, snage, trupe; živa sila; oružane snage; vojnici; ljudstvo
vojnik
ratnik, borac, vojno lice; regrut, dobrovoljac, specijalac, pešadinac, frontaš, stražar; plaćenik; ustanik; rezervista; veteran
ratište
bojište, ratno polje, bojno polje, front, poprište sukoba; borilište
ratovati
boriti se, sukobljavati se, vojevati; rvati se; klati se
rat
oružani sukob; bespoštedna borba, okršaj, konfrontacija, obračun

O nepolitičnosti i ishodu

Nekoliko nedelja kasnije, javio mi se glavni kustos velikog projekta i obavestio me da jedan rad iz *Malog rečnika nestajanja* nije izabran za prikazivanje jer je previše političan i eksplicitan. U prvom trenutku nisam razumela o čemu govori. Bio je to rad sa fotografijom devojčice u minskom polju. Trebalo je, dakle, da ovaj rad nestane, iz projekta. Objasnila sam da je reč o fotografiji iz lične arhive studentkinje koja je kreirala rad, da se na njoj nalazi baš ona, ispred minskog polja, i da je fotografija nastala kamerom njenog oca, na putu za Trebević, iznad Sarajeva.

Svi koji me poznaju, znaju da nikada nisam bila aktivista. Po prirodi sam glasna, ali sam se za sopstvena uverenja uvek borila u okviru malih formata - na časovima, u tekstovima, u razgovoru sa malim brojem ljudi, najčešće, bliskim poznanicima i prijateljima. Smatrala sam da je to najbolji način da utičem na neposredno okuženje i, tako, pokušam da ubedim druge da je moguće uraditi sve, pa i menjati društvo u kojem živimo. Istovremeno, mislim da sam uvek bila najglasnija u radu sa studentima, u želji da im objasnim šta mislim i u šta verujem, pitajući ih, uvek i pre svega, šta oni žele, šta im je važno i zbog čega. Smatrala sam da se baš tu nalazi moja prava odgovornost – u tome šta kažem studentima, u čemu ih podstičem i podržavam, koliko im prostora otvaram da kažu šta misle i šta žele da rade. I, naravno, kako da budu odgovorni i principijelni – prema sebi i prema drugima.

Kako, dakle, da govorimo o ratu, a da ne budemo politični? Tako sam, uz saglasnost drugih autora koji su me u tome podržali, odlučila da *Mali rečnik nestajanja* ne bude deo velikog projekta. Ili, parafrazirajući Marka Tomaša koji kaže

Trebam neku nerazumljivu igru riječi
koja će zvučati kao drevna mudrost
i navesti progonitelje na krivi trag.
Trebam biti tih
ne uznemiravati čudovišta
koja spavaju... ;

nisam želela da budem tiha. A nisam ni mogla.

Tatjana Dadić Dinulović

BEZ NAZIVA

Slađana Milićević

Možda smo sve to samo sanjali.
Ljude u uniformama
i kako nas odvajaju po imenima
i kako nas rijeka napušta
i šuma grije.
Šuma traje samo jednu zimu
a ne zna se kad će ovo prestati.
Sve teže podnosim stare košmare.
Nismo se stigli voljeti.

Marko Tomaš: *Nismo se stigli voljeti*,
iz knjige *Trideset deveti maj*

Video rad, 8’01”
Dizajn svetla: Žan-Batist Demarinji (*Jean-Baptiste Demarigny*) i Sanja Maljković
Snimatelj: Milan Lazić
Obrada video rada: Sanja Maljković
Tehnička produkcija: Slađana Milićević, Srđan Janković, Savo Kalem i Vladimir Ilić
Model: Milorad Ivanić
Fotografija: Milan Lazić
Snimano u pozorištu Le Studio.

ŽENA KOJA ŠTRIKA MORE

Sanja Maljković

Sunce je tih dana bilo jako.
Učvrstilo je blato.
Blato se osušilo.
Postalo je pustinja.
Vetar je podigao pesak.
Više niko nije video nikoga.

Sanja Maljković: *Pustinja*,
iz predstave *Zarobljeni momenti*

Video rad, 1’37”
Saradnici: Milan Lazić, Hanna Gadomski, Slađana Milićević i Astrid Maljković

JNA 8B

Daniela Dimitrovska i Nenad Milošević

10. april 1992. godine, JNA 8b, Hadžići.

Video rad, 3'36"
Tekst čitala: Andrea Popov Miletić

JA/BOSNA

Monika Ponjavić

Sve što bih mogla ili imala reći o Bosni, Ivo Andrić je to sročio tačnije: „Bosna je divna zemlja, zanimljiva, nimalo obična zemlja i po svojoj prirodi i po svojim ljudima. I kao što se pod zemljom u Bosni nalaze rudna blaga, tako i bosanski čovjek krije nesumnjivo u sebi mnogu moralnu vrijednost koja se kod njegovih sunarodnika u drugim jugoslovenskim zemljama rjeđe nalazi. Ali vidiš, ima nešto što bi ljudi iz Bosne, bar ljudi tvoje vrste, morali da uvide, da ne gube nikad iz vida: Bosna je zemlja mržnje i straha… Tu specifičnu bosansku mržnju trebalo bi proučavati i pobijati kao opaku i duboko ukorijenjenu bolest. I ja vjerujem da bi strani naučnici dolazili u Bosnu da proučavaju mržnju, kao što proučavaju lepru, samo kad bi mržnja bila isto tako, priznat izdvojen i klasificiran predmet proučavanja kao što je lepra ...” Pripadnost/nepripadnost Bosni i njenoj iskonskoj, duboko ukorijenjenoj ljubavi i mržnji, prema zemlji i prema čovjeku, živjeti i konstantno balansirati između ta dva svijeta, biti „kao kod kuće i ostati zauvijek stranac; ukratko: živjeti razapet, ali kao žrtva i mučitelj u isto vrijeme”, e to „Ja/Bosna“ jeste.

Video rad, 13’ 35”
Izvođač: Milka Brđanin
Producent: Zoran Galić
Zvuk: Marko Bilbija

PETI PROZOR - SV(IJ)ET MOG D(J)ETINJSTVA

Željka Mićanović Miljković

Vraćanje na izvorno, povratak u sv(ij)et koji je iščezao, koji je izbrisan, u nestajanju i nedostajanju…

Nedostajanje kao svakodnevni podsetnik da mu se mogu vratiti u mislima, da ga mogu izlistati i kroz fotografije i crteže zaustaviti trenutak. Poput fotografije, gde efemerno postaje trajno, i svakim novim listanjem dobija novo značenje. Zabeleženi trenutak tako beži od zaborava. Dvadeset šest stranica knjige kao dvadeset šest godina od nestanka detinjstva, gde svaka godina ima svoje paralelno bivstvovanje… trenuci Tuzle, koja čini osnovu rada, i slojevi koji je prekrivaju, kao izmaglica, godine koje slede posle nje.

Dva paralelna života koja se u nekim trenucima preklapaju. Onaj dečji, prekinuti… pa nastavljeni… i onaj drugi koji ga prekriva i kroz senke i maglu na momente razotkriva.

Video rad, 3’06”
Izrada video rada: Jovana Bogdanović
Tekst: Dušan Jurić
Fotografija: Dušan Đorđević

BALKAN GUN

Đurđina Samardžić

u očima moje djece
ja sam neko bitan
neko jak
neko stvaran
nisam strah
nisam sila
nisam zakon
ja sam ljubav…

Damir Avdić: *U očima moje djece*, sa albuma *Manjina*

Video rad, 0’46”
Saradnik: Strahinja Grkinić

Biografije autora

Daniela Dimitrovska (Bitolj, 1986) je arhitekta i scenograf. Bavi se pozorišnom i filmskom umetnošću. Završila je integrisane osnovne i master studije arhitekture na Fakultetu tehničkih nauka u Novom Sadu. Na istom fakultetu završila je doktorske umetničke studije scenskog dizajna i postala prvi doktor umetnosti u ovoj oblasti na FTN-u. Bila je umetnički direktor dugometražnog dokumentarnog filma *Druga linija*, reditelja Nenada Miloševića. Autor je nekoliko scenografija za pozorišne predstave, a svoje umetničke radove iz oblasti scenskog dizajna izlagala je na više kolektivnih izložbi. Bila je član autorskog tima Studentske sekcije Nacionalnog nastupa Srbije na Praškom kvadrijenalu scenskog dizajna i scenskog prostora 2015. godine. Ovaj rad nagrađen je Zlatnom medaljom za uspostavljanje dijaloga. Od 2010. do 2013. godine učestvovala u nastavi na Fakultetu dramskih umetnosti u Skoplju, gde je vodila vežbe i radionice na master studijama pozorišne režije. Asistent je na studijskim programima scenskog dizajna na Fakultetu tehničkih nauka u Novom Sadu.

Sanja Maljković (Zrenjanin, 1983) je arhitekta i scenograf. Bavi se političkim i vizuelnim teatrom. Završila je integrisane osnovne i master studije arhitekture na Fakultetu tehničkih nauka u Novom Sadu. Student je doktorskih studija scenskog dizajna na istom fakultetu gde završava doktorski umetnički projekat. Sa Žan-Batist Demarinjijem 2008. godine osnovala je pozorišnu trupu *Kroz prozor Fabrika*, u kojoj radi kao projektni menadžer, scenograf, video umetnik i vođa radionica. Kao scenograf i video umetnik realizovala je veliki broj pozorišnih predstava, a svoje umetničke radove izlagala je na više kolektivnih izložbi. Od 2014. godine radi kao asistent na različitim predmetima u okviru studijskih programa scenskog dizajna na Fakultetu tehničkih nauka u Novom Sadu.

Željka Mićanović Miljković (Tuzla, 1981) je vizuelni umetnik. Bavi se grafikom i umetničkom knjigom. Diplomirala je na Akademiji lepih umetnosti, na katedri Umetničke grafike u Maćerati, u Italiji. Master studije je završila u Rimu na Evropskom institutu za dizajn, na odseku *Show Stylist*. Student je doktorskih umetničkih studija scenskog dizajna na Fakultetu tehničkih nauka u Novom Sadu. Umetničke radove izlagala je na grupnim i samostalnim izložbama u Italiji, Turskoj, Ujedinjenom Kraljevstvu, Nemačkoj i Srbiji. Među najznačajnim su izložbe *Ankara: kroz prozor Istanbula* (Beograd, 2017), *Istanbul: pogled kroz prozor* (Beograd, 2016), *Through the Glass* (Firenca, 2015), *Knjiga-umetnički objekat 2, PUNKT za umetnički eksperiment* (Beograd, 2013), *Cantando i poeti d'Armenia nei libri d'artista*, izložba umetničke knjige (Rim, 2010.) i mnoge druge. Dobitnik je nekoliko nagrada među kojima je plaketa *Zlatno pero* Beograda za bibliografsko izdanje knjige *Great Expectations*. Od 2010. godine vodi umetnički atelje *Prozor*. Redovni je član ULUPUDS-a od 2009. godine.

Slađana Milićević (Tuzla, 1982) je arhitekta. Bavi se teorijom prostora i fenomenima u savremenoj umetnosti i kulturi. Završila je integrisane osnovne i master studije arhitekture na Fakultetu tehničkih nauka u Novom Sadu, gde je i doktorirala 2018. Dobiltnik je godišnje nagrade *Milan Macura* za najbolju doktorsku disertaciju u oblasti arhitekture za 2018. godinu. Autorske tekstove u oblasti teorije prostora objavljivala je u domaćim i međunarodnim časopisima i tematskim zbornicima. Učesnik je međunarodnih arhitektonskih konkursa, a svoje umetničke radove izlagala je na više kolektivnih izložbi. Do 2012. radila je u praksi, kao saradnik u procesu arhitektonskog projektovanja. U nastavi učestvuje od 2008., prvo kao demonstrator na osnovnim studijama arhitekture, a zatim kao asistent na studijskim programima scenskog dizajna. Docent je na Fakultetu tehničkih nauka u Novom Sadu.

Nenad Milošević (Sarajevo, 1977) je filmski i televizijski reditelj i scenarista. Diplomirao je multimedijalnu režiju na Akademiji umetnosti u Novom Sadu u klasi profesora Bore Draškovića. Sa kolegama je 2001. godine osnovao NFC Kino klub Novi Sad, a nešto kasnije i festival nezavisnog filma *Filmski Front*. Reditelj je Radio-televizije Vojvodine *(Kratki rezovi, Hronika Sterijinog pozorja, Hronika Filmskog festivala Palić…*). Radio je sa značajnim umetnicima kao što su Želimir Žilnik, Sabolč Tolnai, braća Buharov, i drugi. U kontinitetu vodi kreativne radionice filma, a učestvuje u nastavi kao i u kreativnim projektima iz oblasti scenskog dizajna na Fakultetu tehničkih nauka. Autor je filma *Druga linija* koji je 2016. godine nagrađen za najbolji domaći dugometražni dokumentarni film na međunarodnom festivalu *Beldocs*. Trenutno priprema drugi dugometražni dokumentarni film *Pred buku/Before the Noise*. Član je Udruženja dokumentarista Srbije – *DokSrbija*. Živi, radi i stvara u Novom Sadu.

Monika Ponjavić (Banja Luka, 1982) je arhitekta i teoretičar dramskih i audio-vizuelnih umjetnosti. Završila je integrisane osnovne i master studije na Arhitektonsko-građevinskom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci. Magistrirala je na združenim studijama na Univerzitetu u Amsterdamu, Univerzitetu u Helsinkiju i Univerzitetu umetnosti u Beogradu. Student je doktorskih umetničkih studija scenskog dizajna na Fakultetu tehničkih nauka u Novom Sadu. Kao autor učestvovala je u brojnim umjetničkim projektima od kojih je najznačajnija saradnja sa platformom *Partizan Publik* (Amsterdam) na projektu instalacije *Academy of Work: Gastev's Studio*, u okviru četvoromjesečne izložbe *Alternativa: Materiality* u Gdanjsku (2012); zatim BITEF festivalom na projektu *Sama u Množini*, u Beogradu (2012); organizacijom *Yinzerspielen* (New York City) na projektu instalacije i scenskog događaja *A Village in the Woods on a Hill at the Crossroads of the World* u Pitsburgu (2013). Sa Marinom Radulj autor je rada *Tijelo nikad ne laže* (2010) sa kojim je učestvovala na Praškom kvadrijenalu 2011. godine u okviru Arhitektonske sekcije, Mikser festivalu (2012) i 54. Oktobarskom salonu (2013). Objavila je više radova u domaćim i međunarodnim časopisima među kojima je i *Performance Research: On Scenography* (2013). Autor je knjige *Filmske kustoske prakse: iz crne kutije u crnu kutiju bijele kocke* (2014).

Đurđina Samardžić (Senta, 1996) je student osnovnih akademskih studija scenske arhitekture, tehnike i dizajna na Fakultetu tehničkih nauka u Novom Sadu. Član je i saradnik *Kamerne scene Miroslav Antić* (2010) u predstavama *Je li bilo kneževe večere?, Epitaf, Moral gospođe Dulske, Medved*, i drugim. Radila je kao radio spiker i voditelj emisije *Culture Shock* radija *NoLimit* (2013 - 2015), i kao član komisije za izradu lokalnog akcionog plana politike za mlade opštine Senta, u sektoru za kulturu (2016 -2017). Autor je dizajna scene i kostima za dokumentarnu predstavu *Kako ja ovo sinu da objasnim?* reditelja Vojkana Arsića (2018). Bila je izvođač grupnog performansa *Lifkoptikum* Deneša Debreija u okviru festivala *Desire* u Subotici (2017), etide *Act and React* u okviru umetničkog projekta izvedenog u Rogoznici u Hrvatskoj (2016) i glumica i saradnik u kratkometražnim filmovima *Zavetnica Danica: The Case of an Odd Morning (*2016) i *S.O.S. cice* autora Stanka Gagrčina (2017). Autor je umetničke instalacije iz koje je nastao video rad *Balkan gun* (2018).

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

378:72-057.875(497.113 Novi Sad)(083.824)

ФАКУЛТЕТ техничких наука (Нови Сад). Департман за архитектуру и урбанизам
Mali rečnik nestajanja [Elektronski izvor] / Tatjana Dadić Dinulović. - Novi Sad : Fakultet tehničkih nauka, Departman za arhitekturu i urbanizam, 2019

Način dostupa (URL): http://www.scen.uns.ac.rs/. - Nasl. s naslovnog ekrana.

ISBN 978-86-6022-166-9

a) Факултет техничких наука (Нови Сад). Департман за архитектуру и урбанизам - Студентски радови - Изложбени каталози
COBISS.SR-ID 329040903